

HARMONY OF ARTISTIC AND TECHNICAL FACTORS IN THE PROCESS OF
PERFORMING MUSIC

Abdullayev Shohruh Berdimurodovich
Uzbek State Institute of Arts and Culture
Teacher of the Department of "Instrumental Performance"

Abstract: This article extensively discusses the issue of the harmony of artistic expression and technical skill in the process of musical performance. The issues of the performer's artistic thinking, technical preparation, psychophysiological state, and interpretation on stage are analyzed scientifically and theoretically. Also, based on pedagogical experience, ways of forming artistic and technical factors as a whole are revealed.

Keywords: performing arts, artistic expression, technique, skill, interpretation, musical thinking.

MUSIQA SAN'ATI IJROCHILIK JARAYONIDA BADIY VA TEXNIK OMILLAR
UYG'UNLIGI

Abdullayev Shohruh Berdimurodovich
O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
"Cholg'u ijrochiligi" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada musiqiy ijrochilik jarayonida badiiy ifoda va texnik mahoratning o'zaro uyg'unligi masalasi keng yoritilgan. Ijrochining badiiy tafakkuri, texnik tayyorgarligi, psixofiziologik holati hamda sahnadagi talqin masalalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, pedagogik tajriba asosida badiiy va texnik omillarni bir butun holda shakllantirish yo'llari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: ijrochilik san'ati, badiiy ifoda, texnika, mahorat, interpretatsiya, musiqiy tafakkur. Musiqa san'ati inson ma'naviy olamining muhim tarkibiy qismi bo'lib, unda nafaqat musiqiy tovushlar, balki chuqur mazmun, estetik did va badiiy tafakkur mujassam bo'ladi. Ijrochilik san'ati esa musiqa asarining hayotga tatbiq etilishi, kompozitor g'oyasining tinglovchiga yetkazilishi jarayonidir. Ushbu murakkab jarayonda ikki asosiy omil — texnik mahorat va badiiy ifoda bir-biri bilan uzviy bog'langan holda namoyon bo'ladi. Agar texnika yetarli darajada shakllanmagan bo'lsa, eng chuqur badiiy g'oya ham mukammal yetkazib berilmaydi. Aksincha, faqat texnik aniqlikka tayanib, badiiy mazmun e'tibordan chetda qolsa, ijro jonli ruhini yo'qotadi. Shuning uchun musiqiy ijrochilikda ushbu ikki omilning uyg'unligi asosiy mezon sifatida qaraladi.

Texnik omillar deganda ijrochining cholg'uni yoki ovozni boshqarishdagi jismoniy va motorik ko'nikmalari tushuniladi. Bular quyidagilarni o'z ichiga oladi: to'g'ri o'tirish yoki turish holati; qo'l, barmoq, nafas apparati koordinatsiyasi; tezlik, aniqlik, artikulyatsiya va dinamika ustidan nazorat; ritmik barqarorlik.

Texnika — bu musiqiy fikrni ifodalash uchun zarur bo'lgan "vosita"dir. Ammo u o'z-o'zicha maqsad emas, balki badiiy g'oyani ochib berishga xizmat qiluvchi omildir.

Badiiy omillar esa asarning ichki mazmunini ochish, obraz yaratish va tinglovchiga emotsional ta'sir ko'rsatish bilan bog'liq. Bular quyidagilardan iborat: frazlash va nafaslantirish, dinamik belgilar

(piano, forte) tembr, musiqiy xarakter va uslubni anglash, interpretatsion yondashuv. Badiiy omillar musiqaning “ruhi” bo‘lib, aynan ular asarni jonlantiradi.

Badiiy va texnik omillar uyg‘unligi — bu ijrochining texnik imkoniyatlarini badiiy maqsad xizmatiga yo‘naltira olishidir. Yuqori darajadagi ijrochi texnik elementlarni ongli ravishda emas, balki tabiiy refleks sifatida bajaradi. Natijada uning e‘tibori asosan badiiy talqinga qaratiladi. Uyg‘unlik quyidagi bosqichlarda shakllanadi:

1. Boshlang‘ich bosqich – texnik elementlarni to‘g‘ri shakllantirish.
2. O‘rta bosqich – texnika va badiiy ifodaning bir-biriga bog‘lanishi.
3. Yuqori bosqich – texnik erkinlik orqali badiiy erkinlikka erishish.

Bu jarayonda takroriy mashqlar, tahlil, eshitish madaniyati va sahnaviy tajriba muhim rol o‘ynaydi. Musiqa ta‘limi tizimida badiiy va texnik omillarni bir-biridan ajratib o‘qitish noto‘g‘ri yondashuv hisoblanadi. Aksincha, har bir mashq va asar quyidagi yo‘sinda o‘rganilishi lozim: avvalo texnik jihatlar aniqlanadi, so‘ngra badiiy mazmun izlanadi, keyin esa ikkalasi birlashtiriladi.

O‘qituvchi talabning faqat tezligi yoki aniqligini emas, balki uning musiqa mazmunini tushunish darajasini ham baholashi zarur. Shu orqali talaba ijrochilikni mexanik jarayon emas, balki ijodiy jarayon sifatida qabul qiladi.

Ijrochilikda badiiy va texnik uyg‘unlikni ta‘minlaydigan muhim jihatlardan biri – bu ijrochining psixologik holatidir. Sahnaga hayajoni, ichki ishonchsizlik yoki ortiqcha zo‘riqish texnik xatolarga va badiiy erkinlikning yo‘qolishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli quyidagi ko‘nikmalar muhim hisoblanadi: sahnaga ruhiy tayyorgarlik, ichki eshitish va konsentratsiya, ijro vaqtida erkinlik va tabiiylikni saqlash. Bunday sifatlar muntazam konsert amaliyoti orqali shakllanadi.

Bugungi kunda musiqiy ijrochilikda nafaqat an‘anaviy, balki zamonaviy talqin uslublari ham keng qo‘llanilmoqda. Texnologiyalar orqali yozib olish, tinglash va tahlil qilish imkoniyatlari ijrochining o‘z ustida ishlash jarayonini samaraliroq qiladi. Zamonaviy ijrochidan quyidagilar talab etiladi: turli uslublarda erkin ijro eta olish, milliy va jahon musiqiy an‘analarini uyg‘unlashtirish, texnik mukammallikni badiiy yangilik bilan boyita olish. Bu jihatlar ham badiiy va texnik omillarning uyg‘unligini taqozo etadi.

Musiqa san‘ati ijrochilik jarayonida bir qator badiiy va texnik omillar uyg‘unligiga tayanadi. Ulardan eng muhimlari — temp, ritm, dinamika va frazirovka bo‘lib, ular asarning mazmuni, xarakteri hamda kompozitor g‘oyasining to‘laqonli yoritilishida hal qiluvchi o‘rin tutadi. Ushbu elementlar nafaqat ijro texnikasining asosiy bo‘laklari, balki musiqa nutqining mazmuniy strukturasi shakllantiruvchi kategoriyalardir.

Temp — musiqaning tezlik darajasidir. U kompozitor tomonidan asarning umumiy xarakteri, emotsional holati va dramatik rivojlanishini belgilash maqsadida ko‘rsatiladi. Tempning noto‘g‘ri tanlanishi yoki ijro davomida beqaror bo‘lishi badiiy yaxlitlikka zarar yetkazadi. Tempning asosiy funksiyalari: musiqiy obrazning xarakterini ochib berish; ritmik strukturaning barqarorligini ta‘minlash; shakliy butunlik va dramatik rivojlanishga xizmat qilish.

Ijrochining muhim vazifasi — kompozitor ko‘rsatmasiga tayanib, tempni to‘g‘ri tanlash, zarur hollarda esa ijro tajribasiga asoslangan badiiy tafakkur bilan uni talqin qila olishdir.

Ritm — musiqiy vaqtning tashkil etilishi bo‘lib, u tovushlarning davomiyligi va urg‘ular tizimida namoyon bo‘ladi. Ritm ijro texnikasining asosiy elementi sifatida musiqaning harakat tuyg‘usini belgilaydi. Ritmning badiiy va texnik ahamiyati: metrik tuzilishning aniq bajarilishini talab qiladi;

musiqiy frazalarning mantiqiy rivojlanishini ta'minlaydi; temp va dinamika bilan chambarchas bog'liq holda asarning emotsional ta'sirini kuchaytiradi.

Dinamika — tovush kuchi va uning o'zgarish darajasidir. U ijrodagi eng kuchli ifodaviy vositalardan biri bo'lib, asarning dramatik mazmunini ochishda alohida o'rin tutadi. Dinamikaning vazifalari: musiqaning hissiy rangini belgilash; shakliy segmentlar orasidagi kontrastni kuchaytirish; frazalarning o'sish-pasayishlarini namoyon qilish; asardagi kulminatsion (avj) nuqtalarni ajratib ko'rsatish. Dinamikaning ijroda to'g'ri qo'llanishi ijrochidan nafaqat texnik mahorat, balki musiqiy tafakkur va eshituv madaniyatini talab qiladi.

Frazirovka — musiqiy fikrning mantiqiy bo'linishi va uning nutq sifatida shakllanishidir. U nafas olish nuqtalari, urg'ular, dinamika va ritmik tuzilish asosida vujudga keladi. Frazirovkaning asosiy jihatlari: musiqiy jumlar o'rtasidagi semantik bog'liqlikni ko'rsatadi; asarning ichki dramtizmini tartibga soladi; temp, ritm va dinamika bilan uzviy aloqada bo'ladi; kompozitor g'oyasining badiiy tahlilini osonlashtiradi. Frazirovka ijrochining interpretatsion tafakkurida markaziy o'rin tutadi. Notadagi belgilar ko'pincha faqat yo'nalish beradi; frazirovkaning to'liq shakli esa ijrochi tomonidan yaratiladi.

Mazkur to'rt element musiqiy nutqning yagona tizimini tashkil etadi. Ularning har biri mustaqil hodisa bo'lsa-da, ijro amaliyotida ular bir-birini to'ldiradi. O'zaro ta'sirning asosiy jihatlari: temp — ritmning barqarorligi uchun poydevor yaratadi; ritm — frazirovka tuzilishini belgilaydi; dinamika — frazalarning o'sish-pasayishlarini shakllantiradi; frazirovka — temp va ritmik strukturaning badiiy yo'nalishini aniqlaydi.

Shu sababli professional ijro jarayonida bu elementlarni alohida emas, balki kompleks yondashuv asosida o'rganish zarur.

Asar ijrosida temp, ritm, dinamika va frazirovka musiqaning mazmuniy va badiiy yo'nalishini shakllantiruvchi asosiy elementlardir. Ularning to'g'ri talqin qilinishi ijrochilik madaniyati va badiiy tafakkurning yetukligi bilan belgilanadi. Mazkur komponentlarning har biri mukammal o'zlashtirilganida, ijro jarayoni musiqiy nutqning barcha qirralarini to'liq yoritib berishga xizmat qiladi. Shunday qilib, temp, ritm, dinamika va frazirovka musiqiy ijrochilikning ajralmas tizimi bo'lib, ularning uyg'unligi musiqiy asarning badiiy qiymatini belgilovchi muhim omildir.

Xulosa qilib aytganda, musiqiy ijrochilik jarayonida badiiy va texnik omillar bir-birini to'ldiruvchi va ajralmas tushunchalardir. Texnika — vosita bo'lsa, badiiy ifoda — maqsaddir. Ularning uyg'unligi natijasida chinakam san'at namunasi yuzaga keladi.

Ijrochilik mahoratini shakllantirishda texnik mashqlar bilan bir qatorda badiiy tafakkurni rivojlantirish, musiqiy asarni chuqur tahlil qilish va sahna tajribasini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov A. "Musiqiy ijrochilik asoslari". – Toshkent, 2015.
2. Yo'ldoshev B. "Ijro san'ati va talqin masalalari". – Samarqand, 2018.
3. Abdurahmonov R. "Badiiy tafakkur va ijrochilik madaniyati". – Toshkent, 2020.
4. Neugaus G. "Fortepiano ijrochiligi haqida". – Moskva, 1988.